

НАПРЯМИ ЦИФРОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗМІН

DIRECTIONS OF THE STATE'S DIGITAL POLICY IN THE CONDITIONS OF MODERN CHANGES

Віхляєв М.Ю., д.ю.н., професор,
професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права
Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»

Чернишова В.Ю., доктор філософії в галузі права,
доцент кафедри адміністративного, фінансового та банківського права
Навчально-науковий інститут права імені князя Володимира Великого
ПрАТ ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»,
викладач кафедри правознавства
Приватний вищий навчальний заклад «Фінансово-правовий коледж»

У роботі представлено науковий аналіз поняття «державна політика» для визначення її концептуального змісту та практичного значення. Проаналізовано наукові підходи до розуміння даної правової категорії, зазначено діяльнісний та нормативний варіанти тлумачення.

З'ясовано, що цифрова політика держави є одним із напрямів державної політики, який потребує додаткового вивчення та впровадження нових рішень для перспективного розвитку. Обґрунтовано, що цифрова політика держави обслуговує сферу цифровізації, яка є невід'ємним елементом сучасної системи правовідносин. Зазначено, що цифрова політика реалізується через інституційний та нормативний механізми.

Проаналізовано основні результати діяльності Міністерства цифрової трансформації України з моменту впровадження цифрових змін у суспільне життя, визначено основні напрями діяльності держави у сфері розвитку цифрових відносин та співставлено очікування та результати впровадження завдань цифрової політики. Наведено приклади нових для системи правовідносин цифрових прав осіб, які потребують додаткового нормативного регулювання та захисту в умовах розвитку цифрових відносин.

Зроблено висновок, що основними напрямками цифрової політики держави на сучасному етапі є: збільшення кількості цифрових послуг для окремих категорій громадян (ветеранів війни, учасників бойових дій, внутрішньо переміщених осіб); розвиток цифровізації оборонної сфери; розвиток цифрової інфраструктури окремих територій, особливо тих, що наближені до лінії бойового зіткнення; забезпечення доступу до цифрових технологій більшої кількості громадян; розвиток цифрових навичок громадян та збільшення частки Іту ВВП країни. У процесі дослідження доведено, що перелічені напрями є необхідними для розвитку сучасної безпечної держави, яка піклується про своїх громадян та їх цифрові права та можливості.

Ключові слова: державна політика, цифрова держава, цифрова трансформація, цифровізація, діджиталізація.

The paper presents a scientific analysis of the concept of "state policy" to determine its conceptual content and practical significance. Scientific approaches to understanding this legal category are analyzed, and operational and normative interpretation options are presented.

It is found that the state's digital policy is one of the areas of state policy that requires additional study and implementation of new solutions for prospective development. It is substantiated that the state's digital policy serves the sphere of digitalization, which is an integral element of the modern system of legal relations. It is noted that digital policy is implemented through institutional and normative mechanisms.

The main results of the activities of the Ministry of Digital Transformation of Ukraine since the introduction of digital changes into public life are analyzed, the main areas of state activity in the development of digital relations are determined, and the expectations and results of the implementation of digital policy are compared. Examples of new digital rights for legal relations systems of individuals that require additional normative regulation and protection in the conditions of the development of digital relations are given.

It was concluded that the main directions of the state's digital policy at the current stage are: increasing the number of digital services for certain categories of citizens (war veterans, combatants, internally displaced persons); developing the digitalization of the defense sector; developing the digital infrastructure of certain territories, especially those close to the front line; ensuring access to digital technologies for a larger number of citizens; developing citizens' digital skills and increasing the share of IT in the country's GDP. The study proves that the listed directions are necessary for the development of a modern secure state that cares about its citizens and their digital rights and opportunities.

Key words: public policy, digital state, digital transformation, digitalization, digitalization.

Вступ. На сьогодні цифровізація стала невід'ємною частиною повсякденного життя, цифрові рішення та зміни стосуються усіх сфер життєдіяльності приватних суб'єктів, що є можливим наслідок формування дієвої та ефективної державної політики. Питання потреби цифровізації є актуальним не лише на національному рівні, а й на міжнародному, що формує додаткову основу для впровадження цифрових рішень та створення інституційної та нормативної бази для їх подальшої реалізації.

Не викликає заперечення той факт, що для реалізації визначених завдань необхідною є наявність виваженої політичної волі держави. Тому, державна політика є одним із найважливіших напрямів діяльності держави, що потребує використання значних кадрових, економічних та часових ресурсів. Цифрова політика держави зазнала значного розвитку за останні десятиліття, що пояснюється значним розвитком цифрових технологій та інтенсифікацією використання сучасних цифрових інструментів.

У зв'язку з цим пропонуємо аналіз напрямів цифрової політики держави в умовах сучасних змін як основу для

формування комплексного уявлення про можливі шляхи розвитку України у процесі формування самобутньої ідентичності та політичного і територіального суверенітету.

Стан дослідження окресленої проблематики дозволяє зазначити, що питанню дослідження державної політики, публічної політики та дотичних до зазначених категорій присвячували увагу такі дослідники, як Андріяш В.І., Валевський О.Л., Віротченко С.А., Івасюк І.Г. Кучеренко О.О., Петренко І.О., Прокопенко Л.Л., Стиранка М.Б., Тихомирова О.О., та інші. Цифровізацію як сферу суспільних відносин досліджували у свою чергу такі учені, як Ляшенко В.І., Хлебінська О.І., Сенкевич О.Ф., Шматков Д.І., Хаустова М.Г. та ін.

Проте, питання дослідження сучасних напрямів цифрової політики залишається малодослідженим, що і обумовило вибір запропонованої тематики.

Метою дослідження є визначення основних напрямів цифрової політики держави з урахуванням сучасних державотворчих змін у процесі становлення сучасної демократичної держави.

Методологія дослідження включає застосування комплексу методів та прийомів наукового пізнання, серед яких варто визначити загальнонаукові методи (метод аналізу, метод синтезу, метод порівняння, метод індукції, метод системного аналізу, метод прогнозування) та спеціальнонаукові (метод документального аналізу, метод правового порівняння, аксіоматичний метод).

Виклад основного матеріалу. В контексті запропонованого предмету дослідження ключовим є поняття державної політики, приклади розуміння якого, вважаємо, необхідно зазначити для правильної ідентифікації напрямів галузевого розвитку, а саме – цифровізації. Державна політика, на думку групи учених, це «відносно стабільна, організована та цілеспрямована діяльність уряду стосовно певної проблеми або предмета розгляду, яка здійснюється ним безпосередньо або опосередковано через уповноважених агентів і впливає на життя суспільства» [1, с. 12].

В. І. Андрияш вважає, що «спроби обґрунтувати державну політику як певну систему координаційно-управлінської діяльності владних інституцій, а не як об'єкт впливів людських спільнот, великих соціальних груп і політичних об'єднань не зовсім вірно, тому що з'ясовано, що саме вони є базовими елементами процесу формування державної політики в сучасному демократичному суспільстві» [2]. Таким чином, автор обґрунтовує значення сенсу державної політики через соціальний феномен, а не через владну діяльність, що також є можливим.

Інша група дослідників пропонують етимологічний підхід до визначення сутності державної політики. Так, учені зазначають, що в українській науковій термінології слово «політика» відповідає двом різним поняттям, для яких в інших мовах, зокрема англійській, використовуються різні поняття (policy та politics). Типовими прикладами визначень цих двох понять можна вважати такі: 1) політика (politics) – це «сфера взаємовідносин різних соціальних груп та індивідів з приводу використання інститутів публічної влади для реалізації своїх суспільно значущих інтересів і потреб». Політику в цьому розумінні вивчають і аналізують переважно політологи; 2) політика (policy) взагалі – це план, курс дій або «напрямок дій, прийнятий і дотримуваний владою, керівником, політичною партією тощо». Саме в такому розумінні вживається слово «політика», коли йдеться про державну політику та про її напрями (зовнішня, внутрішня, економічна, соціальна), саме політика як курс дій є предметом аналізу політики. Поняття public як прикметник можна перекладати словами «публічний», «державний», «суспільний», «громадський». Зокрема, коли мається на увазі public policy, то в різних джерелах можна знайти принаймні п'ять варіантів перекладу: державна політика, публічна політика, суспільна політика, громадська політика, національна політика [3, с. 7].

Лаврук О. В. розглядає державну політику у системному підході і зазначає, що «основними складовими державної політики, заходи яких певним чином мають вплив на розвиток суспільних процесів, є такі блоки: інституційний (держава, органи державної влади, політичні партії), нормативний (норми, положення, державні програми) й матеріальний (засоби для реалізації поставленої мети), а також рівні її здійснення – місцевий, регіональний, загальнодержавний, міжнародний» [4, с. 256–257]. Водночас слід погодитись, що державна політика повинна мати комплексний характер щодо функціонального спрямування на розв'язування взаємопов'язаних політичних і соціально-економічних проблем, своєчасно реагувати на трансформаційні зміни, котрі відбуваються в державі й суспільстві, завжди бути ефективною (оптимальний розподіл владних повноважень між державними органами й організаціями, структурована якість державно-управлінських рішень, цілеспрямованість завдань і заходів), результативною і сприйнятливою населення [4, с. 161]. Таку комплекс-

ну позицію підтримує також Стиранка М. Б.: «державна політика у найбільш узагальненому вигляді може бути визначена як організований і систематизований, нормативно закріплений напрям діяльності органів державної влади всіх рівнів, спрямований на розв'язання ключових проблем суспільного розвитку, забезпечення ефективного функціонування державного механізму та підвищення рівня національного добробуту, реалізація якого можлива, зокрема, через застосування засобів державно-владного впливу, передбачених чинним законодавством» [5, с. 619].

Дане дослідження включатиме системний підхід, вивчаючи державну цифрову політику на національному рівні, а також галузеву приналежність досліджуваних правовідносин – сферу цифровізації.

Цифрова політика держави є одним із напрямів державної політики. Вагомий внесок у дослідження цифрової політики сформував Хаустова М. Г. Учена досить ґрунтовно проводить аналіз сучасних проявів цифрової політики, зазначаючи, що активне використання цифрових технологій в різних напрямках життєдіяльності зумовило постановку питання про необхідність і достатність прав і свобод людини і громадянина, та виокремило поняття цифрові права і свободи людини. Узагальнюючи різні підходи, учена визначає, що «глобалізація прав людини» – це процес впливу на права людини різних чинників та факторів міжнародного значення (політичних, соціальних, економічних, інформаційних тощо) в окремих країнах; взаємозалежність соціального стану індивіда від життя народів та людства в цілому та навпаки; це універсалізація позитивного світового досвіду в галузі прав людини, визнання та закріплення універсального статусу прав та свобод людини, їх захисту на міжнародному рівні. За цих умов актуальною постає проблема пошуку балансу між захистом приватності, у тому числі інформаційної приватності життя людини, та потребами захисту інформаційної і національної безпеки. Тобто, в умовах правової держави та розвитку інформаційного суспільства мають бути законодавчо визначені обмеження довільного поводження з правами людини, зокрема в інформаційній сфері. Вказана проблема значно актуалізувалася в сучасних умовах цифрових трансформацій та введення надзвичайної ситуації, пов'язаної з карантинно-обмежувальними заходами, що сприяло виявленню низки важливих питань, які потребують термінового опрацювання» [6, с. 328]. Також у дослідженні пропонуються такі нові форми прояву впливу цифровізації на життя, як необхідність врегулювання права на приватність, права на цифрову смерть, право на інтернет, водночас додатково впливу знає інститут електронної демократії, освіти в умовах цифровізації, інститут інтелектуальної власності [6].

Вважаємо, що цілком справедливим буде вважати означені напрямки новими для державної політики держави та таким, що потребують додаткового нормативного та інституційного врегулювання.

Процес загальної цифровізації суспільних відносин почався ще з 2011 року, коли було започатковано перші цифрові реєстри даних. Так, було створено Єдину державну електронну базу з питань освіти (ЄДЕБО), введено електронний сервіс «Електронний кабінет платника податків» та вебпортал електронних послуг Пенсійного фонду України, запрацювали система електронних державних закупівель ProZorro та вебпортал використання публічних коштів Є-дата, електронна система охорони здоров'я «E-health». Пізніше у 2018 році було прийнято Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки, створено профільний центральний орган виконавчої влади – Міністерство цифрової трансформації України [7], яке вже у перший рік свого існування визначило стратегічні 5-ти річні орієнтири розвитку цифрової держави: 100% публічних послуг доступні громадянам та бізнесу онлайн, 95% населення, соціальних об'єктів

і головних автошляхів мають покриття швидкісним інтернетом, 6 млн українців залучені до програми розвитку цифрових навичок, 10% частка ІТ у ВВП країни. Станом на 2024 рік Україна зайняла 5-те місце зі 102 у світі за рівнем розвитку цифрових державних послуг [8].

Як справедливо зазначають дослідники, «швидкий розвиток цифрових послуг створив і нові виклики. Головний із них – цифрова нерівність у різних вимірах. Так, у 2023-2024 рр. понад 70% молоді користувалися цифровими послугами, а серед людей старшого віку (70+) таких було лише 22%. Нижчий доступ до онлайн послуг мають і мешканці сільських територій порівняно з міськими, а також малозабезпечені громадяни. У 2024 році в селах електронними послугами користувались 57% населення, а в містах – 69%. Другий виклик – довіра. Хоча 78-79% користувачів оцінюють свій досвід користування цифровими послугами як позитивний, проте через періодичні скандали з витоками даних зростає рівень недовіри до електронних сервісів: якщо у 2021 році недовіру висловлювали 16% опитаних, то у 2024-му цей показник виріс до 26%. Отже, технологічний поступ потрібно супроводжувати активнішою комунікацією з громадянами, захистом персональних даних і розвитком цифрової грамотності» [7].

У березні 2025 року розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 березня 2025 р. № 263–р було схвалено план заходів щодо переведення публічних послуг в електронну форму до 2026 року та опубліковано звіт про стан виконання плану заходів щодо переведення публічних послуг в електронну форму до 2026 року [9].

Серед визначених напрямів діяльності такі, як: переведення публічних послуг у сфері соціального захисту ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності в електронну форму (забезпечення можливості надання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни в електронній формі; забезпечення можливості надання статусу члена сім'ї загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України в електронній формі; забезпечення можливості призначення одноразової грошової допомоги в разі інвалідності внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, деяких категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» в електронній формі тощо); переведення публічних послуг у сфері державної реєстрації актів цивільного стану в електронну форму (забезпечення можливості подання засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (далі — Портал Дія), зокрема з використанням мобільного додатка Порталу Дія (Дія), заяви для верифікації відомостей про фізичну особу для електронного відображення актових записів; забезпечення можливості проведення державної реєстрації розірвання шлюбу в електронній формі засобами Порталу Дія, зокрема з використанням мобільного додатка Порталу Дія (Дія) тощо); переведення публічних послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень в електронну форму; переведення публічних послуг у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців в електронну форму; переведення публічних послуг з проставлення апостиля в електронну форму; переведення публічних послуг у сфері охорони здоров'я в електронну форму; переведення публічних послуг у сфері освіти в електронну форму; переведення публічних послуг дозвільної сис-

теми у сфері ліцензування видів господарської діяльності в електронну форму та ін [9].

Безперечно, означені напрямки є необхідними в умовах розвитку нових правовідносин та сфері обслуговування потреб громадянського суспільства, тому їх цілком можна вважати актуальними напрямами цифрової політики.

На підтвердження цього слід навести перелік тих послуг, які держава гарантує військовим: встановлення статусу УБД та видача посвідчення; отримання відомостей з реєстру ветеранів війни; видача нового посвідчення ветеранам війни; соціальна та професійна адаптація; зуболікування для ветеранів; оформлення матеріальної допомоги; надання статусу учасника бойових дій та видача посвідчення іноземцям, які брали участь у захисті України; надання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни та видача посвідчення іноземцям, які брали участь у захисті України; отримання послуг через «Єдине вікно» для ветеранів; отримання гранту на власний бізнес; робота цифрового простору в Дії – Ветеран PRO; отримання посвідчення ветерана тощо [10].

В умовах дії особливого правового режиму воєнного стану неможливо оминати увагою реальні втрати України і в сфері розвитку цифрової держави. Так, як зазначають експерти: «повномасштабне вторгнення завдало значної шкоди інфраструктурі: на квітень 2023 року було зруйновано або пошкоджено понад 4 300 базових станцій та значну частину магістральних мереж. Загалом сума збитків сектору електронних комунікацій оцінена у більш ніж 2 млрд дол станом на кінець 2023 року. Тому Мінцифри зосередилося на відновленні зв'язку в деокупованих районах та стійкості мереж. Значну роль відіграла міжнародна підтримка. Наприклад, уряд Німеччини в 2023 році виділив грантове фінансування для відновлення інтернет-покриття у постраждалих регіонах, за яким телеком-компанії могли отримати до 10 тис. євро на обладнання та роботу мереж у деокупованих областях» [7]. Відповідно розвиток інфраструктури для створення оптимальних можливостей надання цифрових послуг та розвитку цифрової сфери в Україні також слід вважати одним із ключових напрямів цифрової політики.

Особливу роль також займає цифровізація сфери оборони нашої держави як необхідна умова її існування та збереження територіальної цілісності і незалежності. За даними міністерства цифрової трансформації Україна та НАТО розпочинають першу масштабну спільну програму UNITE – Brave NATO для прискорення появи оборонних інновацій на полі бою. Очікується, що на початку 2026 року в межах UNITE – Brave NATO відбудеться перший пілотний конкурс із загальним бюджетом 10 млн євро. НАТО профінансує свій внесок через Комплексний пакет допомоги Україні (CAP), а Міністерство цифрової трансформації виділить аналогічну суму. З боку України реалізацією займатиметься кластер Brave1. UNITE – Brave NATO видаватиме гранти за такими напрямами: системи протидії безпілотним літальним апаратам (с-UAS); системи SIGINT; навігація в умовах РЕБ; наземні роботизовані комплекси [11].

Висновки. Таким чином, основними напрямами цифрової політики держави на сучасному етапі є: збільшення кількості цифрових послуг для окремих категорій громадян (ветеранів війни, учасників бойових дій, внутрішньо переміщених осіб); розвиток цифровізації оборонної сфери; розвиток цифрової інфраструктури окремих територій, особливо тих, що наближені до лінії бойового зіткнення; забезпечення доступу до цифрових технологій більшої кількості громадян; розвиток цифрових навичок громадян та збільшення частки у ВВП країни. Перелічені напрями є необхідними для розвитку сучасної безпечної держави, яка піклується про своїх громадян та їх цифрові права та можливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Романов В. Є. Державна політика: аналіз та механізми її впровадження / В. Є. Романов, О. М. Рудік, Т. М. Брус. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2003. 72 с.
2. Андріяш В. І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 9. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=626>
3. Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) та ін. Київ : НАДУ, 2014. 448 с.
4. Лаврук О. В. Сутність поняття державної політики. *Університетські наукові записки*. 2018. № 67–68. С. 245–263.
5. Стиранка М. Б. Щодо встановлення змісту категорії «державна політика у сфері цифровізації»: правовий аспект. *Право та державне управління*. 2024. № 4. С. 615–621. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.4.85>
6. Хаустова М. Г. Державна політика у сфері прав людини в епоху цифрових трансформацій. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. Випуск 69. 2022. С. 328–333. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.69.55>
7. Балицька М., Виговська В. Цифрова трансформація під тиском обставин. *Вокс Україна* : вебсайт. URL: <https://voxukraine.org/tsyfrova-transformatsiya-pid-tyskom-obstavyn>
8. 5 років Мінцифри. *Міністерство цифрової трансформації України* : вебсайт. URL: <https://5years.thedigital.gov.ua/>
9. Про затвердження плану заходів щодо переведення публічних послуг в електронну форму до 2026 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 березня 2025 р. № 263–р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-2025-%D1%80#Text>
10. Сервіси для ветеранів та ветеранок — у Гіді з державних послуг. *Міністерство цифрової трансформації України* : вебсайт. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/how-tos/servisy-dlia-veteraniv-ta-veteranok-u-hidi-z-derzavnykh-posluh>
11. €10 млн на оборонні інновації: запускаємо з НАТО програму UNITE – Brave NATO. *Міністерство цифрової трансформації України* : вебсайт. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/army/eur10-mln-na-oboronni-innovatsiyi-zapuskayemo-z-nato-prohramu-unite-brave-nato>